

Tasviriy San'atda Plener Amaliyotining Ahamiyati Va Tushinchasi

*Sulaymonov Timur Amangeldievich*¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada, tasviriy san'atning rivojlanishida plener amaliyotining o'quvchilar ijodida o'rni haqida fikr va mulohazalar yuritiladi. Tasviriy san'at olami-bu rassomlar doimo ilhom, yangilik va mahoratni oshirishga intiladigan dinamik sohadir. Rassomning o'sishiga katta hissa qo'shadigan turli xil amaliyotlar orasida plener amaliyoti asosiy tosh sifatida ajralib turadi. Amaliyot impressionizmdan tashqarida kengayib, Post-impressionizm, fovizm va Amerika impressionizm harakati kabi turli xil badiiy harakatlarga ta'sir ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at, plener amaliyoti, o'quvchilar, ijod, rivojlanish, mahoratni oshirish, to'g'ri kuzatish, rang, kuzatuv qobiliyati.

Kirish.

Qadimda ijod qilib, o'zlaridan buyuk tasviriy san'at asarlarini meros qilib qoldirgan mashhur ijodkorlarning tasviriy san'at sohasida erishgan tajribalari bugungi kunda uzluksiz ta'lim tizimida, xususan turli badiiy maktablarda yoshlarni tasviriy san'atdan saboq berishda asos hisoblanadi. Shuning uchun tasviriy san'atni o'rganishni xohlovchi va tasviriy san'at olamiga endigina kirib kelayotgan bo'lajak rassom eng avval qadimda ijod qilgan rassomlarning klassik asarlarini o'rganib taxlil qilishi va olgan bilimlari hamda ko'nikmalari asosida o'z shaxsiy ijodiy yo'lini tanlab chiqishi va ijodiy qobiliyatini rivojlantirishi kerak.

Ochiq havoda rasm chizish rassomlar uchun ozod qiluvchi va o'zgaruvchan tajribaga aylandi, mavzu bilan tezroq aloqani rag'batlantiradi va o'yin elementlarini chuqurroq tushunishga yordam berdi. "Sayyora" atamasi frantsuzcha "en plein air" iborasidan olingan bo'lib, "ochiq havoda" deb tarjima qilinadi. Rasmga bunday yondashuv 19-asrda, ayniqsa impressionistlar harakatining kuchayishi bilan mashhur bo'ldi. Rassomlar Klod Mone va Per-Ogyust Renoir ochiq havoda ishlash, tabiat manzaralarini bevosita kuzatish va bo'yash orqali yorug'lik va atmosfera ta'sirini tasvirga olishga intildi.

Plener amaliyoti to'g'ridan-to'g'ri kuzatishni ta'kidlab, rassomlarni atrof-muhit bilan chuqur aloqada bo'lishga majbur qiladi. Ushbu birinchi qo'l tajribasi yorug'lik, rang va shaklni yanada nozikroq tushunishga imkon beradi, bu esa kuzatuv qobiliyatlarini oshirishga olib keladi. Ochiq havoda ishlash rassomlarga sahnaning o'zgaruvchan atmosferasi va kayfiyatini aks ettirishga imkon beradi. Tabiiy yorug'lik va soylarning o'zaro ta'siri, osmonning o'zgaruvchan ranglari va atrofda tovushlar badiiy asarda yanada boy va dinamik ko'rinishga yordam beradi.

Plener amaliyoti rassomlarni o'zgaruvchan ob-havodan tortib rivojlanayotgan yorug'lik naqshlariga qadar turli sharoitlarga moslashishga chaqiradi. Ushbu moslashuvchanlik rassomning tezkor qaror qabul qilish, samarali cho'tka bilan ishlash va bo'yoqni yanada ishonchli qo'llash kabi texnik mahoratini oshiradi. Yalpi majlislar davomida tabiatga sho'ng'ish atrof-muhit bilan chuqur aloqani rivojlantiradi. Bu aloqa nafaqat san'at asarini xabardor qiladi, balki Ilhom manbai bo'lib, yanada haqiqiy va mazmunli badiiy ifodaga olib keladi.

¹ Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti San'atshunoslik fakulteti, San'atshunoslik kafedrasida assistent o'qituvchisi

Ochiq havoda ishlash rassomlarni studiya cheklovlaridan ozod qiladi. Boshqariladigan muhitdan bu tanaffus san'atni yaratishga ko'proq o'z-o'zidan va intuitiv yondoshishga imkon beradi, tajriba va ijodiy izlanishni rag'batlantiradi. Plener amaliyotiga xos bo'lgan erkinlik va spontanlik ko'pincha ijodkorlikning oshishiga olib keladi. Rassomlar o'zlarini atrofdagi kutilmagan elementlardan ilhomlanib, chegaralarni kengaytiradilar va o'z ishlarida yangi yo'llarni o'rganadilar.

«Erkin ijod» usuli tarafdorlari, sodda bolalik rasmlari shunisi bilan ajoyibki u dunyoni o'ziga qabul qilishini ifoda etadi, tasviriy san'atda esa bola o'zining ijodiy tashabbusini qizg'in namoyon etadi deb hisoblaydilar. Rasm chizish jarayonida bola ijodiy yaratuvchilikdan zavqlanadi va biz buni unda butun hayoti davomida saqlab qolishimiz kerak. «Erkin tarbiya» tarafdorlari umumta'lim maktablari rassomlarni tarbiyalamaydi, deb aytadilar va bolalarni realistik san'atning hamma qonun va qoidalariga o'qitish kerak emas deb hisoblaydilar.

Boshlovchi rassom tasvirni ko'rishdan oldin har bir bosqichda avvaliga qog'ozga tushirmoqchi bo'lgan tasvirining hayoliy tasvirini yaratib oladi: predmet shakli, o'ziga xoslik xususiyatlari haqida tasavvuri hali aniq bo'lmaganida, u umumiy sxemali shakl bilan cheklanadi, shundan keyin, pedagog tushuntirgan narsa haqida kuzatish olib borish va qayta tushunib olgan sari u ko'rinayotgan naturani haqiqiy va emotsional - mazmunli ifoda etilishiga yaqinlashib boradi.

Plener amaliyoti rassomlarni qulaylik zonalaridan chiqib ketishga va turli mavzular va uslublarni o'rganishga undaydi. Ushbu kashfiyot shaxsiy o'sish uchun juda muhimdir, chunki bu rassomlarga o'zlarining noyob ovozini kashf etishga va badiiy sayohatlarida rivojlanishga yordam beradi. Plener amaliyoti bilan shug'ullanish orqali rassomlar asrlarni qamrab olgan boy badiiy meros bilan bog'lanishadi. Ular san'at tarixidagi eng taniqli asarlarni yaratgan, davomiylilik tuyg'usini uyg'otadigan va tasviriy san'atning davom etayotgan evolyutsiyasiga hissa qo'shadigan an'analarning bir qismiga aylanadi.

Tasviriy san'at olamida rejalashtiruvchi amaliyot to'g'ridan-to'g'ri kuzatish, tabiat bilan bog'liqlik va ijodkorlikning o'zgaruvchan ta'sirining doimiy kuchidan dalolat beradi. O'zining tarixiy ildizlaridan tortib zamonaviy san'at sahnasiga qadar plener amaliyoti rassomlarni shakllantirish va shakllantirishda davom etmoqda, bu ularning **badii qarashlarini** chuqurroq tushunishga va atrofdagi dunyo bilan yanada chuqurroq aloqaga yordam beradi. Rassomlar ochiq havoda ishlashning qiyinchiliklari va quvonchlarini qabul qilar ekan, ular nafaqat tasviriy san'at merosiga hissa qo'shadilar, balki o'sish, izlanish va badiiy o'z-o'zini kashf qilishning shaxsiy sayohatiga kirishadilar.

Plener amaliyotining evolyutsiyasi an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarning birlashishiga guvoh bo'ldi. U an'anaviy ravishda landshaftlarni bo'yashni o'z ichiga olgan bo'lsa-da, u turli mavzularni, shu jumladan shahar sahnalari, portret va natyurmort. Zamonaviy rassomlar plener amaliyotini turli mavzular va uslublarni o'rganish, ochiq havoda erishish mumkin bo'lgan chegaralarni bosib o'tishning ko'p qirrali usuli sifatida qabul qildilar.

Plener amaliyotini qayta shakllantirishda texnologiyaning integratsiyasi ham rol o'ynadi. Portativ dastgohlar, engil materiallar va raqamli vositalar rassomlarga yangi imkoniyatlar yaratdi. Ba'zi rassomlar atrof-muhitning ekrandagi talqinlarini yaratish uchun planshetlar va stiluslardan foydalanib, raqamli plener amaliyotini tanlaydilar. Texnologiya va an'analarning ushbu kesishishi zamonaviy davrda plener amaliyotining moslashuvchanligini ko'rsatadi.

Ma'lumki, hamma o'quvchilar akademik rasm chizishning bir xil qonun va qoidalarini o'rganishlariga qaramay, ularning har biri naturani o'z tasavvuriga ko'ra o'zicha qabul qiladi va shuning uchun tasvirda to'la bir xillik bo'lishi mumkin emas. Rassom shu bilan birga naturadan nusxa oluvchi sifatida emas, balki uni qayta quruvchi sifatida ishtirok etadi. Bunga yana shuni ham qo'shish mumkinki, u yangi o'quv masalasini hal etishga kirishar ekan, o'zi uchun ko'plab yangiliklar yaratadi, demak, o'zini ijodiy yo'nalishini namoyon etadi. Realistik tasvir yaratish juda murakkab ijodiy jarayon hisoblanadi va eng avvalo bu jarayon ob'ektning xayoliy obrazini moddiy yaratish bilan bog'liq bo'ladi, ya'ni haqiqiy uch o'lchamli predmetni tasviriy ikki o'lchamli qog'oz tekisligiga ko'chirish bilan bog'liqdir. Ko'rib turgan obrazni tasvirga o'tkazish jarayoni ijodiy fikrlashsiz mumkin emas: bunda rassom taqqoslashga, solishtirishga, umumlashtirish, mulohaza qilishiga majburdir.

Plener amaliyoti ko'pincha yakka ishlardan tashqariga chiqadi, rassomlar guruh mashg'ulotlarida qatnashadilar. Ushbu jamoat yig'ilishlari rassomlar orasida jamoatchilik tuyg'usini rivojlantiradi, bu fikr, texnika va istiqbollarni almashishga imkon beradi. Guruh yalpi majlislari rassomlar bir-biridan o'rganishi mumkin bo'lgan qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratadi va ularning individual o'sishiga hissa qo'shadigan qimmatli tushunchalarni beradi.

Badiiy ta'limda plener amaliyoti muhim ahamiyatga ega. Ko'pgina san'at maktablari va ustaxonalari o'quvchilarni ochiq havoda ishlashning qiyinchiliklari va mukofotlariga duchor qilish uchun o'zlarining o'quv dasturlariga ochiq mashg'ulotlarni kiritadilar. Ushbu amaliy tajriba talabalarga amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga, badiiy sezgilarini oshirishga va atrofdagi dunyoga chuqur baho berishga yordam beradi.

Planer amaliyoti turli madaniyatlarga singib ketgan, ularning har biri ushbu badiiy an'anaga o'ziga xos lazzat qo'shgan. Ispaniyaning jonli plazalaridan tortib Yaponiyaning sokin landshaftlariga qadar butun dunyo rassomlari plener amaliyotini o'zlashtirib, uni tasviriy san'atning global gobelenini boyitadigan madaniy nuanslar bilan to'ldirishdi. Ushbu madaniyatlara almashinuv nafaqat badiiy ifodani diversifikatsiya qiladi, balki rassomlar o'rtasida global muloqotni rivojlantiradi.

An'anaviy ravishda rasm bilan bog'liq bo'lsa-da, plener amaliyotining tamoyillari boshqa san'at turlarida qo'llanilishini topdi. Haykaltaroshlar, fotosuratchilar va hatto ijrochi rassomlar ochiq havoda ishlashning mohiyatini o'z vositalariga moslashtirdilar. Ushbu fanlararo yondashuv plener amaliyotining butun badiiy ifoda spektrida doimiy ta'siri va ko'p qirraliligi haqida gapiradi.

Har qanday badiiy intizomda bo'lgani kabi, plener amaliyoti ham o'zining qiyinchiliklari bilan birga keladi. Oldindan aytib bo'lmaydigan ob-havo, o'zgaruvchan yorug'lik sharoitlari va tezkor qaror qabul qilish zarurati qo'rqinchli bo'lishi mumkin. Biroq, aynan shu qiyinchiliklar mukofotlarga hissa qo'shadi. Moslashish qobiliyati, talab qilinadigan spontanlik va atrof-muhit bilan bevosita aloqada bo'lish rassomning o'sishi va chidamliligiga hissa qo'shadi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'atni rivojlantirishda plener amaliyotining roli uning tarixiy ildizlaridan tashqarida. U butun dunyo bo'ylab rassomlar va badiiy ifodani shakllantirishda davom etadigan dinamik va moslashuvchan metodologiyaga aylandi. Impressionistlar bilan kamtarona boshlanishidan tortib, turli xil vositalardagi zamonaviy qo'llanmalarigacha, plener amaliyoti abadiy Ilhom manbai bo'lib, ijodkorlik, jamoatchilik va rassomlar va ular qo'lga kiritmoqchi bo'lgan dunyo o'rtasidagi chuqur aloqani rivojlantiradi. Rassomlar ochiq havoni o'rganishni davom ettirar ekan, plener amaliyoti, shubhasiz, kelgusi yillarda tasviriy san'at manzarasiga ta'sir ko'rsatishda va yuksaltirishda davom etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bulatov S.S., Jabborov R.R. Tasviriy san'at asarlarining falsafiy va psixologik taxlili (Monografiya). - T.: Fan va texnologiya, 2010.
2. Abdullayev N. O'zbekistonning landshaft rasmlari. Toshkent: Nashr. adabiyot va san'at, 1975. 42 B.
3. N.A.Valiyev. Perspektiva. (Pedagogika oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma). T: Voris nashriyot. 2009 y.
4. Qurbonova, B. M., & Yo'ldoshev, I. T. (2015). Tasviriy san'atni o'qitish jarayonida talabalarning kompozitsion tafakkurini rivojlantirish masalalariga. *Yosh olim*, (7), 803-805.
5. Makarov tomonidan. M. N. Perspektiv, Ma'rifat, Moskva. 1984.
6. Sadikovna, S. G., Kurbonova, B., Akhmedova, N., & Sulaymanova, S. (2020). FUNDAMENTALS OF PROFESSIONALISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF PRACTICAL EXERCISES ON FORMING THE SKILLS AND SKILLS OF FUTURE TEACHERS. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 77(6), 8894-8903.

